

VÄRDEBESKRIVNING**Område av riksintresse för naturvård i Kronobergs län****Datum:** 2023-05-10**Områdesnummer:** NRO 07 011**Områdesnamn:** Möckelnområdet**Kommun:** Ljungby (81) och Älmhults (65) kommuner**Kartblad:** 04 D NO, 04 E NV, 04 D SO, 04 E SV**Area:** ca 11 950 ha**Naturgeografisk region:** 12a, Sydöstra Smålands skog- och sjörika slättområde**Regionindelning för sjöar och vattendrag:** Avrinningsområde 88 Helge å**Agrara kulturlandskapsregioner:** Sydsvenska höglandets skogsbygder**Landskapsform:** -**Riksvärde:**

Odlingslandskap	Naturbetesmarker
	Äng
Sjö	
Bevuxen sjö	
Ås	
Skog	Ädellövskog
	Övrig lövskog
	Barrskog
Flora	
Fauna	

Värdeomdöme: Möckeln är den största oreglerade näringsfattiga sjön på den sydsmländska sjöslätten. Sjön har mycket varierande stränder med bland annat tydliga strandhak och strandplan från tiden före en stor sjösänkning på 1800-talet. Den är mycket flikig och har varierande bottnar. Beroende på berggrund med ett stråk av hyperitdiabas, jordarter, vattentillgång och skiftande kulturprägel har bygden en mycket stor mångfald av rika biotoper.

Möckeln tillsammans med Ryssbysjön, Stensjön och Agunnarydssjön med mellanliggande vattendrag har en artrik fiskfauna med bland annat mal och faren.

För fågellivet har Möckeln en betydelse som ställer den i särklass bland näringsfattiga sjöar beroende bland annat på stora naturliga vattenfluktuationer, strandvariation och strandlängd, stora våtmarksområden, fisktillgång, orördhet och ostördhet.

Byarna Höö, Råshult och Djäknabygd har representativa odlingslandskap med ängs- och hagmarker i mosaik med övriga markslag. Flera olika naturtyper är representerade och växtsamhällena är art- och individrika. Ett stort antal kontinuerligt hamlade lindar finns. Både på Höö och i Råshult finns stor areal med slätteräng. Floran är representativ för kontinuerligt hävdade fodermarker.

Runt Möckeln finns gott om ädellövskog och lövblandskogar med ett rikt växt- och djurliv. Även värdefull naturskogsartad barrskog förekommer, till exempel på södra Marsholm. På flera ställen finns värdefulla lövsumpskogar på landvinningsmark efter sjösänkningen. Härklomossa växer på många lokaler utmed sjöns stränder.

Söder om Råshult löper byvägen på en välbevarad och typisk getryggsås.

Huvudkriterier: A, B, C, D, E

Stödkriterier: 1, 2, 4, 5, 6, 7, 9

Förutsättningar för bevarande: Värdena i området som helhet kan skadas av bland annat vägbyggnad, olämpligt placerad bebyggelse, täkter, anläggningar för energiproduktion, ledningsdragnings, vattenreglering, markavvattning, skyddsdikning, skogsbruk i värdefulla skogsbiotoper, överföring av lövskog till barrskog, gödsling, kalkning och störande friluftsliv.

De värdefulla odlingslandskapen i området kan skadas av bland annat minskad eller upphörd jordbruks/betesdrift, skogsplantering av jordbruksmark, energiskogsodling, igenväxning, spridning av gifter eller gödselmedel. Ängarnas höga naturvärden minskar vid upphörd slätterhävd.

Värdena i sjöar och vattendrag kan skadas av till exempel vattengrumling, rätande eller fördjupning av vattendrag och rensningsarbeten, förorening av vattnet, vandringshinder, överfiske och fiskemetoder och inplantering av främmande malstammar.

Säkerställande: Följande områden är naturreservat: Höö (Älmhults kommun), Marsholm (Ljungby kommun), Krunan (Älmhults kommun), Byvärma (Ljungby kommun), Taxås (Älmhults kommun), Vedåsa (Ljungby kommun), Tångarne (Älmhults kommun), Ramsåshuvud (Ljungby kommun), Stenbrohult (Älmhults kommun), Stockanäs (Älmhults kommun), Möckelsnäs (Älmhults kommun) och Hökhult (Älmhults kommun).

Komministerbostället Råshult är kulturresevat sedan 2002 och 2012 (Älmhults kommun).

Följande områden är Natura 2000-områden: Centrala Möckeln (inrymmer reservaten Höö, Marsholm och Taxås) SE 0320014, Krunan SE 0320110, Byvärma SE 0320111, Linnés Råshult SE 0320157, Dihult SE 0320197, Åshuvud SE0320221 och Vedåsa SE0320224.

Intrångsersättning är utbetalad för mistad rätt till grustäkt i Getaryggarna 1977.

För Möckeln gäller utökat strandskydd 200 meter på land.

Områdets huvuddrag: Möckeln är med en yta av ca 4 600 ha den tredje största sjön på den sydsmländska sjöplatån. Den ligger 136 m.ö.h. och däms i söder av en israndavlagring vid Älmhult. Dess största djup är 21 m. Sjön har till stor del fått sin nuvarande karaktär efter en sänkning på 1,85 m under 1850-talet, varvid sänktes eller tappades en rad andra sjöar. Före sänkningen hade Möckeln två utlopp, ett genom nuvarande Helge å och ett vid Pråmstadviken. Tillrinningen sker främst genom Helge å från Agunnarydssjön, Lilla Helge å och Helge å vid Diö. Sjön är inte reglerad. Den omges mest av skog och är obetydligt förorenad genom utsläpp. Den är naturligt oligotrof. Med undantag för mynningsvikarna har Möckeln liten igenväxning. Bottenvegetationen är fattigare än i exempelvis Bolmen och Åsnen. Enda anmärkningsvärda art är klotgräs. I skyddade vikar växer notblomster. Bland flytbladsväxterna förekommer dvärgnäckros rikligt i nordöstra delen. I Vedåsaviken, som har eutrof karaktär, uppträder sjöranunkel och sprängört. Stora bestånd av klockgentiana och sjötåtel finns på den östra stranden.

De viktigaste fiskarterna är abborre, gädda och gös. Andra förekommande arter är mal, faren, benlöja, björkna, braxen, gers, mört, sarv och siklöja. Malen är Smålands landskapsfisk. Den finns här i sjöarna Möckeln, Agunnarydssjön, Stensjön och Ryssbysjön samt Helge å som sammanbinder dessa sjöar. Malen är fredad enligt fiskerilagstiftning och förbjuden fiska. Malbestånden i landet är små med begränsade möjligheter för reproduktion och överlevnad. Detta är ett av de starkaste bestånden i Skandinavien. Den primära begränsningen för malens fortlevnad i Möckeln är miljön. För att säkra den får inte sjön regleras. Den sällsynta fiskarten faren förekommer i ett fåtal sjöar och vattendrag i Sverige. Faren förekommer förutom i Möckeln även bland annat i Agunnarydssjön, Stensjön och Ryssbysjön, alla belägna inom Helge ås vattensystem.

För fågellivet har Möckelnområdet en betydelse som ställer sjön i särklass bland oligotrofa sjöar. Stora bestånd av störningskänsliga arter finns, till exempel storlom och fiskgjuse. Häger förekommer fördelad på två kolonier. Antalet par av fisktärna är stort. Som rastbiotop har sjön stor betydelse för storskrake, sångsvan och havsörn. Sjöns rika fågelfauna beror mycket på de stora naturliga vattenfluktuationerna, den långa strandlängden, örikedomen, de stora kärrområdena, den rika fisktillgången och den låga störningsfrekvensen av friluftsliv inom grunda, steniga områden.

Flera fastmarksområden runt sjön har mycket höga ornitologiska värden. Omkring 10 km² skogsmark kring sjön är mycket eller särskilt värdefull för faunan. Det finns endast ett fåtal naturskogar av minst samma storlek som Möckelnområdets och med stort lövinslag i Sverige. Det stora antalet häckande fåglar hör samman med trädslagssammansättning och tillgången på gamla eller döda träd. För mindre hackspett och mindre flugsnappare är Möckelnområdet ett av de viktigaste häckningsområdena i landet. Många mycket sällsynta vedlevande skalbaggar lever i de olika skogsbiotoperna.

Odlingslandskapet på Höö och i Råshult ger ett ålderdomligt intryck med de små oregelbundna åkrarna, hagmarkerna, ängarna som finns på sluttningar, i sänkor och på renar, samt alla gamla hamlade träd. Djäknabygd, söder om Råshult, har strukturen kvar med smååkrar som omgärdas av naturlig fodermark, men hävdas helt genom bete idag. I kulturresevatet Komministerbostället Råshult sker en stor satsning på att återskapa och sköta 1700-talslandskapet i Linnés födelsehem.

Förekomsten av grönsten (hyperitdiabas) på Höö påverkar vegetationen och den kan därför på vissa ställen bli kraftigväxande. I de mer fuktiga till friska ängarna återfinns darrgräs, nålstarr, ängsstarr, hirsstarr, Jungfru Marie nycklar och den för länet ovanliga brudsporrén. Andra hävdgynnade arter som finns i ängarna och hagmarkerna är till exempel svinrot, slättergubbe, solvända, slätterfibbla, ängsskallra, gullviva och pillerstarr. På Höö förekommer mycket gamla träd med hamlingspår. Det är framför allt lind men även alm och al. I Råshult återfinns flertalet av växterna som nämns för Höö, men här finns också klockgentiana. I Djäknabygds betesmark växer stagg och tuvor med kattfot och stenmåra. I fuktsvackor finns till exempel darrgräs, borsttåg och trådtåg.

Forskningsinsatser gällande flora och fauna har gjorts i området under många årtionden. Det utgör därför ett särskilt viktigt vetenskapligt referensområde.

Delområden

I Möckelnområdet framträder särskilt följande delområden med beteckningar enligt *Kronobergs natur* (Naturvårdsprogram):

Ljungby kommun

Byvärma (Ljungby 147a, 419 ha). Naturresevat. Mosaikartat kultur- och naturlandskap. Odlingslandskap, lövskog, blandskog, barrskog. Sjöstränderna är blockiga. Rikt fågelliv. Sällsynta vedinsekter.

Rönnäs-Vedåsa (Ljungby 147b, 491 ha). Grönstensberggrund. Rik flora. Odlingsmarker. Skogsbete. Omväxlande våtmarker. Lövskog, hamlade ädellövträd. Rullstensås. Kärr och vassfält. Rik fågelfauna. Sällsynta vedinsekter. Reproducerande mal.

Lilla Helge å nedströms Tjurkö kvarn (Ljungby 147c, 53 ha). Odlingsmarker. Ädellövskog. Uppväxtområde för mal.

Ramsås-Åshuvudområdet (Ljungby 147d, 202 ha). Grönstensberggrund. Odlingsmarker, lundar och alkärr. Rik flora. Odlingslandskapet är mosaikartat, ålderdomligt och rikt på hävdgynnade arter. Hasselmus är vanlig. Rik fågelfauna.

Marsholms randområden-Skälsöområdet-Sandören (Ljungby 147e, 304 ha). Öar av olika storlek. Odlingslandskap. Lövskog. Naturskog. Barrskog. Blandskog. Sandrevel. Rikt fågelliv. Hotade insekter.

Malasjön och närliggande vik av Möckeln (91 ha). Området består av sjö bevuxen med vassar och limnogen fuktäng.

Älmhults kommun

Byvärma-Kärrnäsoområdet (Älmhult 15a, 419 ha). Mosaikartat lövskogs- och odlingslandskap. Barrskog. Sumpskog. Öar.

Höö (Älmhult 15d, 376 ha). Ålderdomligt odlingslandskap, kontinuerligt hävdade slåtterängar och hagar. Lövskog. Öar och holmar. Art- och individrik flora. Rikt fågelliv. Rik insektsfauna.

Rephult-Bölsnäs-Bölsö (Älmhult 15f, 202 ha). Blandskog, ädellövskog. Odlingslandskap, naturliga ängar och hagar. Strandvall. Naturskog.

Övärlden i östra Möckeln (Älmhult 15g, 886 ha) Skogsbevuxna öar och holmar. Strandrevlar. Anknyter till Tångarne (*Älmhult 15i*). Internationellt betydelsefull zoologisk och botanisk dokumentation.

Bokhultet och strandkärr vid Diö (Älmhult 15h, 42 ha). Ädellövskog. Strandkärr. Klockgentiana.

Tångarne (Älmhult 15i, 124 ha). Grönstensberggrund, storblockig morän. Ädellövskog, odlingslandskap. Rik flora. Rik fågelfauna. Rik insektsfauna. Ingår i vetenskapligt referensområde.

Insjön (Älmhult 15j, 171 ha). Vik med lång strandlinje. Sjtätel, klockgentiana, klotgräs. Rikt fågelliv. Ingår i vetenskapligt referensområde.

Taxås-Möckelnäs (Älmhult 15k, 110 ha). Grönstensberggrund. Ädellövskog, alkärr, lövsumpskog, ängar, kulturbetesmarker. Bok, ek, avenbok. Rik flora. Rikt fågelliv. Rik insektsfauna.

Taxås klint (Älmhult 15l, 47 ha). Grönstensberggrund, utsiktsberg, moränrygg, revel. Rikt fågelliv. Rik insektsfauna.

Stenbrohult (Älmhult 15m, 66 ha; även K 63:13). Odlingslandskap, sjöutsikt. Strandskog. Rik insektsfauna.

Stockanäs (Älmhult 15n, 56 ha). Mosaikartat odlingslandskap. Lövsumpskog. Rikt fågelliv. Rik insektsfauna.

Sällhult (Älmhult 15n, 47 ha). Odlingslandskap. Nötkråka.

Råshult-Djäknabygd-Birsjön (Älmhult 16, 154 ha). I Råshult-Djäknabygd finns ett odlingslandskap med åkrar, slätterängar och hagmarker med talrika rösen, hamlade träd, trädgårdesgårdar och gårdesvägar. Området har en rik flora med bland annat klockgentiana, granspira, jungfrulin, solvända, ängsskallra och darrgräs. I området finns värdefull ädellövskog av bland annat bok, ek, hassel och avenbok med förekomst av ovanliga lavar och insekter. Området har ett rikt fågelliv med till exempel stenknäck, nötkråka, bivråk och mindre hackspett. Längs Birsjön går den vackra åsen Getaryggarna med en gammal riksväg på krönet samt vackra tallar, ekar och björkar mot sjösidan.

Anmärkningar: Naturvårdsprogram för Kronobergs län, Möckeln som helhetsmiljö är klass 1 (tregradig skala), Olika delområden som beskrivs ovan har egen klassning.

Våtmarksinventering VMI-ID: Helge å nedströms Bökönasjön 04D5I02, Helge å uppströms Gustavsfors 04D5I04, Helge å vid Oshult 04D6I10, Tornasjön 04D7J02, Malasjön och närliggande vik av Möckeln 04D7J04, Helge å mellan Agunnarydsjön och Möckeln 04D7J05, Agunnarydsjöns norra strand 04D8J07, Agunnarydsjöns SV strand 04D8J08, Torpaställemossen gölen och Stensjöns strand 04D9J04, Farsjön 04E8A02, Tjurkö mosse Furusjön och Lilla Helge ås mader 04E7A01, Västra Målasjön 04E8A05, Helge ås mader 04E5A05, Kattesjöns stränder 04E5A06, m.fl.

Ingår i Nationell bevarandeplan för odlingslandskapet (objekt G6503). Möckelnområdet är av riksintresse för friluftslivet.

Råshult-Stenbrohult (K65:13), Odlingslandskapet på Höö (K65:11) och Älmhults stationssamhälle (K65:15) är av riksintresse för kulturminnesvården.

Referenser:

Länsstyrelsen i Kronobergs län, 1989. Kronobergs Natur (naturvårdsprogram).
 Länsstyrelsen i Kronobergs län, 1981: Historia för framtiden (kulturminnesvårdsprogram).
 Skogsvårdssstyrelsen och Länsstyrelsen, 1980. Urskogsartade områden i Kronobergs län.
 Länsstyrelsen i Kronobergs län, 1987: Våtmarker i Kronobergs län.
 Länsstyrelsen 1993: Ängs- och hagmarker i Kronobergs län.
 Naturvårdsverket, 1996: Nationell bevarandeplan för odlingslandskapet.
 Länsstyrelsen, 1969, 1994 och 2000: Beslut om naturreservat för Höö.
 Länsstyrelsen, 1984 och 2008: Beslut om naturreservat för Marsholm.
 Länsstyrelsen, 1985 och 2004: Beslut om naturreservat för Krunan.
 Länsstyrelsen, 1993: Beslut om bildande av naturreservatet Byvärma.
 Länsstyrelsen, 1994: Beslut om bildande av naturreservatet Taxås.
 Länsstyrelsen, 2005: Beslut om bildande av naturreservatet Vedåsa.
 Länsstyrelsen, 2005: Beslut om bildande av naturreservatet Ramsåshuvud.

- Länsstyrelsen, 2015: Beslut om bildande av naturreservatet Tångarne.
- Länsstyrelsen, 2009 och 2011: Beslut om bildande av naturreservatet Stenbrohult.
- Länsstyrelsen, 2009: Beslut om bildande av naturreservatet Stockanäs.
- Länsstyrelsen, 2013: Beslut om bildande av naturreservatet Hökhult.
- Länsstyrelsen, 2014: Beslut om bildande av naturreservatet Möckelsnäs.
- Länsstyrelsen, 2014: Beslut om bildande av naturreservatet Möckelsnäs.
- Länsstyrelsen, 2002 och 2012: Beslut om bildande av kulturreseptatet Komministerbostället Råshult.
- Länsstyrelsen i Kronobergs län 1980: Möckelnområdets fågelfauna 1977.
- Länsstyrelsen 1981: Marsholm, naturvårdsinventering och förslag till naturvårdsåtgärder.
- Fiskeriverket 1988: Beslut rörande områden av riksintressen för yrkesfisket, områden av särskilt intresse för fritidsfisket samt områden av särskilt intresse avseende arter och stammar av fisk.
- Nathanson, J.E. 1998. Åtgärdsprogram för mal (*Silurus glanis*). Fiskeriverket, Sötvattenslaboratoriet. Ljungby kommun, 2022: Översiktsplan för Ljungby kommun.
- Älmhults kommun, 2016: Översiktsplan för Älmhults kommun.